

MANDELSJTAM ONLINE

Lessen Russische literatuur via Internet

Het Solovets-klooster op het eiland met dezelfde naam in de Witte Zee. Hier werd in de jaren 20 van de vorige eeuw het eerste concentratiekamp van de Sovjet-Unie gevestigd (het eerste 'eiland' van de Goelag-archipel). Het klooster is grotendeels gerestaureerd.

Wat te denken van online-lessen over Russische literatuur van een docent in Rusland? Chris van den Hoek, een groot liefhebber van de Russische taal en literatuur, krijgt inmiddels al weer ruim twee jaar wekelijks via Internet literatuurlessen. Aanvankelijk alleen per e-mail, sinds de zomer van 2001 ook mondeling (ongeveer twee uur per sessie) met behulp van Netmeeting. Lees het verslag van Chris van de Hoek over deze bijzondere vorm van onderwijs.

Chris van den Hoek

Mijn leraar Roman Amburladze heb ik in 1998 leren kennen in een Ruslandnieuwsgroep, waar hij een advertentie geplaatst had om zichzelf aan te prijzen als gids voor individuele reizigers naar Rusland (Sint-Petersburg en omgeving). Zijn advertentie maakte een betrouwbare indruk en ik besloot te reageren, zij het met enige aarzeling (waar kom je terecht?). Het bleek daarna mogelijk zijn betrouwbaarheid te verifiëren op het wetenschappelijke instituut waar hij de laatste hand legde aan een proefschrift op het terrein van de genetica van landbouwhuisdieren. Hij bleek, net als ik, bioloog van professe te zijn. Na mijn pensionering zijn de Russische taal en literatuur mijn grote hobby geworden.

Het verblijf in Sint-Petersburg voldeed aan al mijn

verwachtingen. Ik had mijn kamer in de flat van de familie, de atmosfeer was heel plezierig, de mensen (moeder, vader, zoon Roman) aardig, de maaltijden uitstekend, de prijzen heel redelijk en ik sprak er alleen maar Russisch. Roman nam mij mee naar allerlei speciale plaatsen, zoals de toen vrijwel vergeten paleizen van Strel'ny, het landhuis van Nabokov, de *postojal'nyj dvor* (herberg) uit Poesjkins verhaal *Stantsionnyj smotritel'* (De postmeester). Ook arrangeerde hij ontmoetingen met bijvoorbeeld de voorzitter van de adelsvereniging in Sint-Petersburg (héél bijzonder!) en met de voorzitter van de Boenin-vereniging. 's Avonds bezochten we theatervoorstellingen, of kreeg ik les in Russische literatuur. Roman bleek een brede eruditie te hebben, wist veel van kunst, geschiedenis en literatuur. Zelf publiceert hij poëzie. Kortom: een typische Russische intellectueel.

Leraar en gids Roman Amburladze voor de Transfiguratie-kerk op het eiland Kizji in het Onega-meer. Foto: Chris van den Hoek.

Sindsdien hebben we samen nog enkele reizen door Rusland gemaakt: in de winter naar Pskov, Izborsk, en het landgoed van Poesjkin; in de zomer naar Valaam, Kizji, Karelië en de Solovets Eilanden in de Witte Zee (waar het begin lag van Solzjenitsyns *Goelag archipel*). Daarnaast heb ik in de zomers van 1999 en 2001 ‘Rusland een paar weken naar Nederland gehaald’ in de persoon van Roman: we hebben ons toen ook intensief met literatuur bezig gehouden.

Lessen per e-mail

Omdat Roman zulke interessante lessen literatuur gaf, heb ik hem voorgesteld te proberen de lessen voort te zetten door middel van e-mail. De opzet was als volgt: Roman stelt mij een literatuurtekst voor; als ik ermee instem, stuurt hij mij een set vragen, die ik probeer te beantwoorden; ik stuur hem mijn antwoorden toe (die vaak het karakter van kleine referaatjes hebben), waarop Roman dan weer commentaar geeft. Alles in het Russisch, ook al beheerst Roman Engels. Een voorbeeld van zo’n set vragen, gesteld over het gedicht van Mandelsjtam ‘Eenmaal kom ik je in Sint-Petersburg weer tegen...’(1920), hier opgenomen in de vertaling van Marja Wiebes en Margriet Berg.

Eenmaal kom ik je in Sint-Petersburg weer tegen,
 Als begroeven wij de zon er in de grond,
 En het zinloos woord, zo rijk aan zegen,
 Komt dan voor het eerst uit onze mond.
 In de sovjetnacht, fluweelzacht overtogen,
 In ’t fluweel van ’s werelds ijdelheid,
 Zingen nog de zegenrijke vrouwenogen,
 Bloeien nog de bloemen tot in eeuwigheid.

Als een wilde kater is de stad gebogen,
 Op de brug staat een soldaat,
 Slechts een boze motor komt er aangevlogen,
 Als een koekoek roepend in de donkre straat.
 Om een nachtpermissie zit ik niet verlegen,
 Bang ben ik niet voor de wacht:
 Voor het zinloos woord, zo rijk aan zegen,
 Zal ik bidden in de sovjetnacht.

’k Hoor een licht geruis door het theater golven,
 En een meisjesstem zucht ‘ach’ –
 Afrodites armen zijn bedolven
 Onder onvergankelijke rozenpracht.
 Warmen wij ons bij een houtvuur, ons vervelend,
 Mogelijk vlieden eeuwen heen,
 En een zegenrijke vrouwenhand veegt strelend
 Dan de lichte as bijeen.

Ergens zijn de rode rijen der parterre,
 Speelgoedofficiertjes zitten daar;
 Loges als een weelderige chiffonnière,
 Voor een zwarte ziel noch voor een kwezelaar...

Doof gerust nu onze kandelaren,
 In het zwart fluweel van ‘s werelds ijde waan
 Zingen nog de zegenrijke vrouwenscharen,
 Maar de nachtzon zal aan jou ontgaan.

1. Vat de wezenlijke betekenis van dit gedicht samen.
2. Wat zijn de speciale kenmerken van de dichtstijl van Mandelsjtam?
3. Hoe brengt de auteur de gruwelen van de terreur tot uitdrukking?
4. Over welk ‘zinloos woord, zo rijk aan zegen’ heeft M. het in het gedicht?
5. Hoe geeft Mandelsjtam de levensbevestigende kracht van de kunst weer?
6. Wat is dat voor kampvuur, waar de held van het gedicht zich uit verving aan warmt?
7. Over welke nachtzon gaat het in de laatste regel van het gedicht?

Op deze manier hebben we ons bezig gehouden met poëzie en proza van een hele reeks Russische auteurs: Poesjkin, Apoechtin, Derzjavin, Baratynskij, Fet, Gontsjarov, Tjoettsjev, Toergenev, Dostoevskij, Tolstoj, Tsjechov, Tatjana Tolstaja, Boenin, Nabokov, Majakovskij, Volosjin, Achmatova, Mandelsjtam, Brodskij, Babel’...

De Hemelvaartskerk op de Sekirnaja Gora (Onthoofdingsberg) op het Solovetseiland. Hier werden gevangenen opgesloten alvorens gemarteld en vermoord te worden. Foto: Chris van den Hoek.

Leraar Roman leest het gedicht 'Finlandia' van de 19de eeuwse dichter Baratynskij voor op de oever van een van de talloze meren op het Solovets-eiland. Foto: Chris van den Hoek.

Lessen per Netmeeting

Pas sinds de zomer van 2001 hebben we de mogelijkheid van *mondeline* lessen erbij gekregen, doordat we beiden beschikken over geluidskaarten, een aansluiting van een microfoon en een set *earphones* (geluidsboxen zijn voor dit doel niet prettig, omdat je dan jezelf kunt horen aan de andere kant). Nog mooier zou het zijn hiervoor een *headset* te gebruiken. We spreken steeds een bepaald tijdstip af, zorgen er dan voor tegelijkertijd online te zijn en Netmeeting ingeschakeld te hebben. Meestal lukt het dan om met elkaar in verbinding te treden. Als Netmeeting werkt, is de geluidskwaliteit doorgaans uitstekend, veel beter dan over de telefoon. Het lijkt net of Roman naast me zit. Wat doen we met die nieuwe mogelijkheid? In de eerste plaats babbelen we wat met elkaar over de laatste nieuwtjes: een conversatieles met een echte native Rus. De literatuurles wordt nu uitgebreid met voorlezen van de teksten of delen ervan, voornamelijk door mij, waarbij Roman mijn uitspraak hier en daar verbetert. Tijdens dit voorlezen kan ik ook vragen stellen over onderdelen van de tekst, over de betekenis van onbekende woorden, maar vooral ook over achtergronden van de tekst. Zo hebben we vorige week enkele gedichten van Volosjin over de revolutie besproken, waarin allerlei mij onbekende historische personen figureren. Roman geeft uitleg, en stuurt bovendien vaak daarna documentatie per e-mail. Het hierboven beschreven schriftelijke deel gaat gewoon door (dit is nodig om alles op je gemak te bekijken), alleen kunnen we nu de antwoorden en commentaren ook mondeling behandelen. Dus *grosso modo* komt de mondelinge behandeling van een tekst niet in plaats van de schriftelijke, maar erbij.

Helaas werkt Netmeeting niet altijd, soms zelfs helemaal niet. Uitschakelen en opnieuw inschakelen helpt vaak wel. Je kunt tegelijkertijd chatten, maar chatten over literatuur werkt niet goed, je kunt hooguit zoiets zeggen als 'je verdween' en 'ben je er nog?'. Het komt ook nogal eens voor, dat aan de Petersburgse kant het Internet het helemaal niet doet. Laatst heb ik dit probleem min of meer 'opgelost' door het onderbroken gesprek voort te zetten per telefoon via Internet, vanaf mijn computer naar de gewone telefoon van Roman. Dat ging redelijk, maar de geluidskwaliteit is minder, wat het verstaan van het Russisch bemoeilijkt. Het kost wel meer, zij het veel minder dan normale telefoongesprekken. Praten via Netmeeting kost mij niets, omdat ik een kabelabonnement heb.

De kosten

Per les van drie uur - in de praktijk gaat er meer tijd in zitten - heb ik tot nog toe 25 dollar betaald. Meer zou waarschijnlijk redelijk zijn. De kosten van Netmeeting zijn nihil voor mensen met een breedbandaansluiting op het Internet, iemand met een modemaansluiting hoeft alleen de telefoontikken betalen. De kosten van telefoneren vanaf de eigen computer naar de telefoon in Sint-Petersburg variëren per maatschappij (je moet een prepaid abonnement nemen). Bij de Nederlandse Pilmco kost het € 0,18 per minuut, bij de Amerikaanse Go2Call \$0,085 per minuut (= € 0,10). In het laatste geval kost één uur praten € 6.-. ■

Interesse? Voor meer informatie kunt u zich wenden tot Chris van den Hoek, Middelberterweg 30, 9723 EV Groningen, telefoon 050 -5494142, fax 050 - 5494150, e-mailadres(sen): <c_v_d_hoek@hotmail.com>, <c-v-d-hoek@mail.ru>.